

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ÇUKUROVA
ANONİM HALK EDEBİYATI VE ÂŞİK EDEBİYATINDA SÖZLÜ TARİH**

Esra ÖZKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2014

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Tezde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	1
1.1.1. Konu	1
1.1.2. Amaç.....	2
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar	2
1.1.4. Yöntem ve Teknikler	2
1.2. Araştırma Alanı Çukurova İle İlgili Bilgiler.....	3
1.2.1. Araştırma Alanının Coğrafi Yapısı.....	3
1.2.2. Araştırma Alanının Nüfus Durumu	4
1.2.3. Araştırma Alanının Ekonomik Yapısı	4
1.2.4. Araştırma Alanının Tarihi Yapısı	5

BÖLÜM II

SÖZLÜ TARİH KAVRAMI VE SÖZLÜ TARİH-HALK EDEBİYATI İLİŞKİSİ

2.1. Sözlü Tarih Nedir?.....	10
2.1.1. Sözlü Tarihin Dünyadaki ve Türkiye'deki Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış11	
2.1.2. Sözlü Tarih-Sözlü Kültür İlişkisi.....	15
2.1.3. Sözlü Ortam Kaynaklarının Tarih Yazımındaki İşlevi ve Önemi	16
2.1.4. Tarihi Kaynak Olarak Sözlü Kültür Ürünlerinin Yapısı ve İçeriği	19
2.2. Sözlü Tarih-Halk Edebiyatı İlişkisi	20
2.2.1. Folklor ve Sözlü Tarih Bağlamında Disiplinlerarasılık.....	20
2.3. Sözlü Tarihe Kaynaklık Eden Halk Edebiyatı Ürünleri	23
2.3.1. Türküler	23

2.3.1.1. Türkü Kavramı ve Türkü Söyleme Geleneği	23
2.3.1.2. Türkülerin Oluşması ve Yayılması	25
2.3.1.2.1. Asıl Türküler (Yakıcısı Belli Olmayan)	25
2.3.1.2.2. Âşık Türküleri	25
2.3.1.3. Türkülerde Sözlü Tarih	26
2.3.2. Ağıtlar	28
2.3.2.1. Ağıt Kavramı ve Ağıt Yakma Geleneği	28
2.3.2.2. Ağıtların Doğuş ve Yayılışları	29
2.3.2.2.1. Anonim Ağıtlar (Yakıcısı Belli Olmayan)	30
2.3.2.2.2. Âşık Ağıtları	31
2.3.2.3. Ağıtlarda Sözlü Tarih	32
2.3.2.4. Ağıtların Belleklerde Yaşaması ve Tarihi Ağıt-Toplumsal Bellek İlişkisi	33
2.3.3. Âşık Destanları	34
2.3.3.1. Âşıklık Geleneğinde Destan Kavramı ve Âşık Destanı Söyleme Geleneği	34
2.3.3.2. Âşık Destanlarında Sözlü Tarih	36
2.3.3.3. Kültürel Belleğin Taşıyıcıları: Âşıklar	38

BÖLÜM III

ÇUKUROVA'DA SÖZLÜ TARİHE KAYNAKLIK EDEN ANONİM HALK EDEBİYATI VE ÂŞIK EDEBİYATI METİNLERİNDE FOLKLORİK UNSURLAR VE SOSYAL HAYAT

3.1. Çukurova'da Sözlü Tarih-Halk Edebiyatı İlişkisi	40
3.1.1. Çukurova Ağıtları	41
3.1.2. Çukurova Âşık Destanları	42
3.1.3. Çukurova Türküleri	44
3.2. Çukurova Sözlü Tarihine Kaynaklık Eden Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı Metinlerinin İcra Bağlamı ve Kuşaklararası Aktarımdaki İşlevi	45
3.3. Çukurova'da Sözlü Tarihe Kaynaklık Eden Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı Metinlerinden Hareketle Sosyal Hayata Dair Tespitler	47
3.3.1. Geçiş Dönemleri	47
3.3.2. Giyim-Kuşam kültürü	49

3.3.3. Sosyal ve Ekonomik Çarpıklıklar	51
3.3.4. Şehir ve Köy Hayatı.....	52
3.3.5. Toplumsal Değerlerin Yitirilmesi.....	55
3.3.6. Yer-Mekân İsimleri	58
3.3.7. Değerlendirme	60

BÖLÜM IV

ÇUKUROVA'DA SÖZLÜ TARİHE KAYNAKLIK EDEN ANONİM HALK EDEBİYATI VE ÂŞİK EDEBİYATI METİNLERİNDEKİ TARİHİ OLAYLAR

4.1. Çukurova'da Sözlü Tarihe Kaynaklık Eden Halk Edebiyatı Metinlerinin Şekil Özellikleri	62
4.1.1. Ağıtlar	62
4.1.1.1. Anonim Ağıtlarda Biçim (Yakıcısı Belli Olmayan)	62
4.1.1.1.1. Ölçü	62
4.1.1.1.2. Durak	63
4.1.1.1.3. Nazım Biçimi – Kafiye Örgüsü.....	63
4.1.2. Âşık Ağıtlarında Biçim.....	64
4.1.2.1 Ölçü	64
4.1.2.2. Durak	64
4.1.2.3. Nazım Biçimi – Kafiye Örgüsü.....	64
4.1.3. Âşık Türkülerinde Biçim	64
4.1.3.1. Ölçü	65
4.1.3.2. Durak	65
4.1.3.3. Nazım Biçimi – Kafiye Örgüsü.....	66
4.1.4. Anonim Türküler	66
4.1.4.1. Ölçü	66
4.1.4.2. Durak	66
4.1.4.3. Nazım Biçimi – Kafiye Örgüsü.....	67
4.1.5. Âşık Destanlarında Biçim.....	67
4.1.5.1. Ölçü	67
4.1.5.2. Durak	67
4.1.5.3. Nazım Biçimi – Kafiye Örgüsü.....	68
4.2. Çukurova'da Sözlü Tarihe Kaynaklık Eden Halk Edebiyatı Metinlerinde Olaylar	68

4.2.1. Askerlik ve Savaş	68
4.2.1.1. Avşarlar ve 1855 Yılındaki Fırka-i İslâhiye Olayları.....	68
4.2.1.1.1. Türküler (Anonim Türküler/Âşık Türküleri).....	70
4.2.1.1.1.1. Avşarların Orta Asya'dan Çıkışı ve Konar-Göçer Yaşam Tarzı	70
4.2.1.1.1.2. Dadaloğlu ve Fırka-i İslahiye Açısından Avşarlar	75
4.2.1.1.2. Ağıtlar (Anonim Ağıtlar/Âşık Ağıtları).....	75
4.2.1.1.2.1. Avşar Ağıtlarında Dadaloğlu ve Fırka-i İslahiye	76
4.2.1.2. Çukurova’da Yaşanan Ermeni Olayları	78
4.2.1.2.1. Ağıtlar (Anonim Ağıtlar/Âşık Ağıtları).....	79
4.2.1.2.1.1. 1909 Yılında Çukurova’da Yaşanan Ermeni Olayları.....	80
4.2.1.2.1.2. Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Sonrasında Çukurova’da Yaşanan Ermeni Olayları	83
4.2.1.3. I. Dünya Savaşı Sırasında açılan Cepheler.....	86
4.2.1.3.1. Yemen Cephesi	86
4.2.1.3.1.1. Ağıtlar (Anonim)	86
4.2.1.3.1.2. Türküler (Anonim)	88
4.2.1.3.2. Kafkas Cephesi	89
4.2.1.3.2.1. Ağıtlar (Anonim)	90
4.2.1.3.3. Çanakkale Cephesi	92
4.2.1.3.3.1. Âşık Destanları	92
4.2.1.4. Güney Cephesinde Yaşanan Olaylar ve Çukurova’nın Fransızlar Tarafından İşgali	94
4.2.1.4.1. Anonim Ağıtlar	95
4.2.1.5. Kurtuluş Savaşı	97
4.2.1.5.1. Âşık Destanları.....	97
4.2.1.6. Atatürk’ün Cumhuriyet’in İlanından Sonra Getirdiği Yenilikler .	106
4.2.1.6.1. Âşık Destanları4.2.3.2. Kafkas Cephesi.....	107
4.2.1.6.1.1. Giyim – Kuşam	109
4.2.1.6.1.2. Eğitim.....	110

4.2.1.6.1.3. Kadınlara Seçme ve Seçilme	
Hakkının Verilmesi	112
4.2.1.6.1.4. Soyadı Kanunu	113
4.2.1.7. Kore Savaşı	113
4.2.1.8. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı	114
4.2.1.8.1. Anonim Ağıtlar	115
4.2.1.8.2. Âşık Destanları	115
4.2.2. Eşkîyalık Olayları	119
4.2.2.1. Ağıtlar (Anonim Ağıtlar/Âşık Ağıtları)	119
4.2.2.1.2. Gizzik Duran Ağıtları	119
4.2.2.1.3. Eşkîyalık Üzerine Söylenen Diğer Ağıtlar	121
4.2.3. Beylerin ve Ağaların Mücadeleleri	122
4.2.3.1. Ağıtlar (Anonim)	122
4.2.4. Yiğitlik ve Kahramanlık	124
4.2.4.1. Âşık Destanları	124
4.2.5. Vergi Verme ve Arazi Kavgaları	125
4.2.5.1. Anonim Ağıtlar	125
4.2.6. Afet ve Felaket Olayları	126
4.2.6.1. Deprem	126
4.2.6.1.1. Âşık Destanları	126
4.2.6.1.1.2. Âşık Ağıtları	127
4.2.5.2. Sel Felaketi	128
4.2.7. Vatan Sevgisi ve Birlik-Berberlik Duygusu	129
4.2.7.1. Âşık Türküleri	129
4.3. Çukurova’da Sözlü Tarihe Kaynaklık Eden Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık	
Edebiyatı Metinlerinde Kişiler	131
4.3.1. Türküler	131
4.3.1.1. Anonim Türküler	131
4.3.1.2. Âşık Türküleri	132
4.3.2. Ağıtlar	135
4.3.2.1. Anonim Ağıtlar	135
4.3.2.2. Âşık Ağıtları	140
4.3.3. Âşık Destanları	141
4.4. Değerlendirme	145

BÖLÜM V
ÇUKUROVA SÖZLÜ TARİHİNE KAYNAKLIK EDEN ANONİM HALK
EDEBİYATI VE ÂŞIK EDEBİYATI METİNLERİ

5.1. Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı.....	148
5.1.1. Âşık Türküleri.....	148
5.1.1.1. Belde, Mekân ve Tabiat Parçaları İçin Söylenmiş Türküler	148
5.1.1.2. Türklük Bilincini Konu Edinen Türküler	158
5.1.1.3. Devletin Gücü ve Adaletin İşleyişini Konu Edinen Türküler	160
5.1.1.4. Avşarlar ve Fırka-i İslahiye Olayları İle İlgili Âşık Türküleri	171
5.1.1.5. I. Dünya Savaşı Sırasında Açılan Cepheler Âşık Türküleri	
5.1.1.5.1. Yemen Cephesi.....	196
5.1.1.6. Kurtuluş Savaşı'nı Anlatan Âşık Türküleri.....	197
5.1.1.7. Asker Türküleri	200
5.1.1.8. Türklük Bilinci ve Atatürk'e Duyulan Sevgiyi Ele Alan Türküler	203
5.1.1.9. Vatan Sevgisi ve Birlik-Berberlik Duygularını Ele Alan Destanlar	
.....	212
5.1.1.10. Siyasetçiler-Devlet Yöneticileri İçin Söylenmiş Âşık Türküleri .	218
5.2. Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı.....	221
5.2.1. Anonim Ağıtlar	221
5.2.1.1. Anadolu'nun Fethi Üzerine Söylenen Destanlar.....	221
5.2.1.1.2. İstanbul'un Fethi Üzerine Söylenen Destanlar.....	222
5.2.1.1.3. Birinci Dünya Savaşı	225
5.2.1.1.3.1. Çanakkale Savaşı'ndaki Kahramanlıkları İşleyen	
Destanlar.....	225
5.2.1.1.4. Kurtuluş Savaşı'nı Ele Alan Destanlar.....	233
5.2.1.1.4.1. Güney Cephesinde Yaşanan Olaylar ve	
Fransız İşgali.....	257
5.2.1.1.5. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Konu Edinen Destanlar	267
5.2.1.2. Afet ve Felaket Destanları.....	279
5.2.1.2.1. Deprem Üzerine Söylenen Destanlar	279
5.2.1.2.2. Sel Felaketi-Fırtına Üzerine Söylenen Destanlar	281
5.2.1.3. Yiğitlik ve Kahramanlık Destanları	282
5.2.1.4. Türklük Bilinci ve Atatürk Sevgisini Konu Edinen Destanlar.....	284

5.2.1.5. Cumhuriyet Rejimini Konu Edinen Destanlar	289
5.2.1.5.1. Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonra Getirdiği Yenilikler Üzerine Söylenen Destanlar	297
5.2.1.6. Belde, Mekân ve Tabiat Parçaları İçin Söylenmiş Destanlar	307
5.3. Ağıtlar	311
5.3.1. Âşık Ağıtları	311
5.3.1.1. Asker Ağıtları	311
5.3.1.2. Deprem Üzerine Yakılan Âşık Ağıtları	314
5.3.1.3. Avşarlar ve Fırka-i İslahiye Olayları İle İlgili Âşık Ağıtları	319
5.3.1.4. Siyasetçiler-Devlet Yöneticileri İçin Söylenmiş Âşık Ağıtları	327
5.4. Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı	332
5.4.1. Anonim Ağıtlar	332
5.4.2.1. Askerlik ve Savaş Ağıtları	332
5.4.2.1.1. I. Dünya Savaşı Sırasında Açılan Cepheler	332
5.4.2.1.1.1. Yemen Cephesinde Yaşanan Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar	335
5.4.2.1.1.2. Kafkas Cephesinde Yaşanan Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar	344
5.4.2.1.2. Çukurova'da Yaşanan Ermeni Olayları Üzerine Yakılan Ağıtlar	352
5.4.2.1.3. Kore Savaşı'nı Ele Alan Ağıtlar	365
5.4.2.1.4. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Konu Edinen Anonim Ağıtlar	366
5.4.2.1.5. Çukurova'da Yaşanan Fransız İşgali Üzerine Yakılan Ağıtlar	368
5.4.2.2. Kaçak, Kayıp veya Esir Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar	377
5.4.2.2.1. Eşkîya Ağıtları	377
5.4.2.3. Vergi Verme ve Arazi Kavgaları Üzerine Yakılan Ağıtlar	396
5.4.2.4. Asker Ağıtları	397
5.4.2.5. Beylerin ve Ağaların Mücadeleleriyle İlgili Ağıtlar	416
5.4.2.6. Salgın Hastalıklardan Ölenler İçin Yakılan Ağıtlar	422
5.5. Anonim Türküler	424
5.5.1. Avşarlar ve Fırka-i İslahiye Olayları İle İlgili Anonim Türküler	424
5.5.2. Fransız İşgali Üzerine Söylenen Anonim Türküler	427

5.5.3. Askerlikle İlgili Anonim Türküler.....	428
---	-----

BÖLÜM VI

SONUÇ	429
--------------	------------

KAYNAKÇA	435
SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI	442
GENEL AĞ KAYNAKLARI	443
YEREL KELİMELEK SÖZLÜĞÜ	444
ÖZGEÇMİŞ	450